TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

10. SINIF | **YAZILIYA HAZIRLIK** | **TYMM 2026-2027**

1. DÖNEM - 1. ORTAK YAZILI · ÖRNEK SINAV 5

Hazırlayan: **Murat Altun**

Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır.

1. Aşağıdaki mâniyi okuyunuz ve soruları mâniden hareketle cevaplayınız.

MÂNİ

Aya değer
Hüsnün yüz aya değer
Ay var bir güne değmez
Gün var bin aya değer

Anonim
(Türk Dili ve Edebiyatı 9. Sınıf Ders Kitabı, MEB)

1.1. Mânide geçen "hüsün" sözcüğünün anlamını bağlamdan hareketle tahmin ediniz. Tahmininize yardımcı olan ipucunu mâniden göstererek yazınız. (3 puan)

1.2. "Ay" sözcüğünün 2. dizedeki ("Hüsnün yüz aya değer") ve 4. dizedeki ("Gün var bin aya değer") anlamlarını bağlamdan hareketle yazınız. Bu anlamları hangi ipuçlarından çıkardığınızı açıklayınız. (5 puan)

1.3. "değer" sözcüğünün 2. ve 4. dizelerdeki anlamını yazınız. (2 puan)

2. Aşağıdaki koşmayı okuyunuz ve soruları koşmadan hareketle cevaplayınız.

KOŞMA

Bir yiğit gördüm ki dili pek yaman
Sözüyle dağları deler her zaman
Tarlası ot olmuş, kalmamış harman
Söz ile tarlalar sürülmez imiş

Sabah der ki: "Bugün köprü kurarım."
Öğlen der: "Gölgede biraz dururum."
Akşam der: "Yarın ona ben bakarım."
Söz ile tarlalar sürülmez imiş

Komşunun ambarı buğday doludur
Ter döken kişiler bereket bulur
Bizim yiğidin ambarı boş durur
Söz ile tarlalar sürülmez imiş

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

2.1. Koşmanın konusuna göre hangi tür koşma olduğunu belirleyiniz ve şairin bu koşmayı yazma amacını koşmadan bir dayanak göstererek açıklayınız. (4 puan)

2.2. Koşmada iletiler hem açık hem örtük biçimde sunulmuştur. Açık ileti içeren bir dize ile örtük ileti içeren bir dize ya da dize grubu belirleyiniz. Her birinde iletinin nasıl sunulduğunu açıklayınız. (8 puan)

3. Aşağıda İslamiyet öncesi Türk şiirinin özellikleri göz önünde bulundurularak yazılmış bir sagu verilmiştir. Saguyu okuyunuz ve soruları sagudan hareketle cevaplayınız.

SAGU

Kara dağlar ağladı
Akar sular çağladı
Gönlüm yasla dağlandı
Beyim yurttan göçtü mü

Aç olanı doyurdu
Yoksulları giydirdi
Düşmanını kaçırdı
Ölüm onu seçti mi

Atı yalnız kişnedi
Yayı yerde inledi
Bütün oba dinledi
Gün ışığı göçtü mü

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

3.1. Sagunun ana duygusunu yazınız. Bu duyguyu en güçlü biçimde yansıttığını düşündüğünüz dizeyi belirterek seçiminizi gerekçelendiriniz. (4 puan)

3.2. Sagudaki yardımcı düşüncelerden üçünü yazınız. Her yardımcı düşünceyi saguda ilgili dizeyle gösteriniz. (6 puan)

3.3. Dörtlüklerin son dizelerinin soru biçiminde kurulmasından hareketle söyleyicinin, beyini kaybetmesi karşısındaki tutumuna ilişkin bir çıkarım yapınız. (4 puan)

4. Aşağıdaki şiir parçalarını okuyunuz.

I. METİN

(…)
Gene geldi türlü baharlar, bağlar
Bülbül figân edip kamuyu dağlar
Türlü çiçeklerle bezenmiş dağlar
Ulu dağlar yol olduğu zamandır

Karac'oğlan der ki geçti çağlarım
Meyve vermez oldu gönül bağlarım
Aklıma geldikçe durmaz ağlarım
Gözüm yaşı sel olduğu zamandır

Karacaoğlan
(9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Bireysel Öğrenme Etkinlikleri, MEB)

II. METİN

Nâm u nişâne kalmadı fasl-ı bahârdan
Düşdi çemende berg-i dıraht itibârdan
(…)
Bâkî çemende hayli perişan imiş varak
Benzer ki bir şikâyeti var rüzgârdan

Bâkî
(haz.: Sabahattin Küçük, Bâkî Dîvânı)

(Günümüz Türkçesiyle: Bahar mevsiminden ne ad ne iz kaldı; çimenlikte ağaçların yaprakları itibardan düştü. Ey Bâkî, çimenlikte yapraklar epey perişan, darmadağın olmuş; sanki rüzgârdan bir şikâyetleri var.)

(Günümüz Türkçesine aktarım soru için hazırlanmıştır.)

4.1. I. ve II. metni tabloda verilen ölçütlere göre karşılaştırınız. (10 puan)

Ölçüt	I. Metin	II. Metin
Nazım şekli	.....	.....
Nazım birimi	.....	.....
Ölçü	.....	.....
Dil ve söz varlığı	.....	.....
Doğanın ele alınışı (mevsim ve duygu)	.....	.....

4.2. İki metni, ait oldukları şiir geleneklerinin zihniyeti ve şairin şiirine adını koyma biçimi bakımından karşılaştırınız. (4 puan)

5. Aşağıdaki masal parçasını okuyunuz.

SU ANASININ KUYUSU

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, bir köyün ortasında suyu hiç eksilmeyen bir kuyu varmış. Köylüler kuyunun suyunu sırayla çeker, kimse payından fazlasını almazmış. Köyün yakınındaki konakta yaşayan Bezirgân Bey ise bu kuyuyu kendi bahçesine katıp suyunu köylülere satmayı kafasına koymuş. Bir sabah köy meydanına gelip "Bundan sonra bu kuyuya ip sarkıtan, bana kırk akçe verecek!" diye bağırmış. Köylüler boyun bükmüş, kimse sesini çıkaramamış.

Çoban Ayşe ise hiç korkmadan bezirgânın karşısına çıkmış:

— Beyim, bu kuyunun suyu senin ise bir kova çek de görelim, demiş.

Bezirgân Bey, kendinden emin, gümüş kovasını kuyuya sarkıtmış. Kova ne kadar inmişse de bir damla su çıkmamış. Meğer kuyunun dibinde yaşayan Su Anası, suyunu yalnız paylaşanlara verirmiş. Ayşe tahta kovasını sarkıtınca kova ağzına kadar dolmuş. Ayşe suyu önce yaşlı Hatice Nine'ye, sonra çocuklara içirmiş; kalanını da bezirgâna uzatmış:

— Al, beyim, su paylaşıldıkça çoğalır.

Bezirgân Bey utancından başını öne eğmiş. O günden sonra kuyuya bir daha el uzatmamış, payını köylülerle birlikte sırası gelince çeker olmuş.

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

5.1. Bezirgân Bey'in ve Çoban Ayşe'nin ikişer özelliğini belirleyiniz. Her özelliği masaldaki bir davranışla destekleyiniz. (8 puan)

Karakter	Özellik	Özelliği gösteren davranış
Bezirgân Bey	1.	.....
Bezirgân Bey	2.	.....
Çoban Ayşe	1.	.....
Çoban Ayşe	2.	.....

5.2. Bezirgân Bey'in köy meydanında yaptığı duyurunun ardındaki amacı ve Çoban Ayşe'nin kovadan kalan suyu bezirgâna uzatmasındaki niyeti açıklayınız. (6 puan)

6. Aşağıdaki türküyü okuyunuz.

ANA YÜREĞİ

Bahar geldi, açtı güller
Oğlum çıktı gurbet ele
Ardından su döktüm yola
Gözüm yaşı döndü sele
Ana yüreği dağ olur
Evlat için sabır bulur

Yaz geçti, harmanlar kalktı
Ne haber geldi ne selam
Her gün yollara bakarım
Ben bu hasretle nic'olam
Ana yüreği dağ olur
Evlat için sabır bulur

Kış geldi, kar yağdı dağa
Bir ses geldi kapımıza
Gelen oğlummuş, sarıldım
Bayram oldu yuvamıza
Ana yüreği dağ olur
Evlat için sabır bulur

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

6.1. Türkünün her bendinde anlatılan olay aşamasını belirleyiniz. Bentlerin ilk dizelerinde geçen mevsim adlarının bu aşamalarla ilişkisini açıklayınız. (6 puan)

6.2. Kavuştağın her bentten sonra, oğul eve döndükten sonra da tekrarlanmasının türkünün anlamına katkısını açıklayınız. (4 puan)

6.3. Türkünün 8'li hece ölçüsüyle ve bent-kavuştak düzeniyle kurulması ile türkünün sözlü gelenekte ezgiyle söylenmesi arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız. (4 puan)

7. Okulunuzun kütüphanesinde “Sözlü Kültür Köşesi” açılacaktır. Köşede sergilenmek üzere öğrencilerden, aile büyüklerinden dinledikleri bir masalı, türküyü, ninniyi, mâniyi ya da atasözünü tanıtan ve bu kültür ürününün neden yaşatılması gerektiğini anlatan yazılar istenmektedir.

Bu çalışma için 8-12 satırlık, içeriğine uygun başlığı olan bir yazı yazınız. Yazınızda; - ana iletinizi en az bir cümlede açık biçimde (doğrudan) ifade ediniz, - aynı iletiyi bir benzetme, imge ya da kısa bir anı aracılığıyla örtük biçimde de sezdiriniz, - yazınızı giriş, gelişme ve sonuç bölümleriyle tutarlı bir bütün hâlinde kurunuz; yazım ve noktalama kurallarına uyunuz. (22 puan)

ÖĞRENME ÇIKTILARI VE BECERİLER

SORU NO	ÖĞRENME ÇIKTISI	BECERİLER
1	TDE2.2.2. Tahmin eder. (TDE2.2. Anlam Oluşturabilme)	KB1.2. Okuma; KB2.11. Gözleme Dayalı Tahmin Etme; KB2.10. Çıkarım Yapma Becerisi
2	TDE2.2.3. Çıkarım yapar. (TDE2.2. Anlam Oluşturabilme)	KB2.10. Çıkarım Yapma Becerisi; KB2.14. Yorumlama Becerisi; KB2.16. Muhakeme (Akıl Yürütme) Becerisi
3	TDE2.2.3. Çıkarım yapar. (TDE2.2. Anlam Oluşturabilme)	KB1.7. Belirleme; KB2.10. Çıkarım Yapma Becerisi; KB2.14. Yorumlama Becerisi
4	TDE2.2.4. Karşılaştırır. (TDE2.2. Anlam Oluşturabilme)	KB2.7. Karşılaştırma Becerisi; KB2.5. Sınıflandırma Becerisi; KB2.14. Yorumlama Becerisi
5	TDE2.3.1. Nesne, olgu ve olaylara ilişkin parçaları belirler. (TDE2.3. Çözümleyebilme)	KB1.7. Belirleme; KB2.4. Çözümleme Becerisi; KB2.10. Çıkarım Yapma Becerisi
6	TDE2.3.2. Parçalar arasındaki ilişkileri belirler. (TDE2.3. Çözümleyebilme)	KB2.4. Çözümleme Becerisi; KB2.16. Muhakeme (Akıl Yürütme) Becerisi; KB2.20. Sentezleme Becerisi
7	TDE4.3.4. İletileri açık ve örtük biçimde ifade eder. (TDE4.3. Kural Uygulayabilme)	KB1.3. Yazma; KB2.13. Yapılandırma Becerisi; KB2.14. Yorumlama Becerisi

PUANLAMA TABLOSU							
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**TOPLAM**
10	*12*	*14*	*14*	*14*	*14*	*22*	***100***

Not: 10. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı 1. dönem 1. yazılısı 12 Kasım 2026'da ülke geneli ortak sınav olarak yapılacaktır. Bu örnek sınav, Bakanlığın ülke geneli sınav kılavuzundaki konu-soru dağılım tablosuna (Ek-2) göre hazırlanmıştır: 7 açık uçlu soru, 1 soru 10, 1 soru 12, 4 soru 14 ve 1 soru 22 puan, süre 40 dakika. Kılavuz puanların hangi soruya verileceğini belirtmediği için puan sırası bu örneğe aittir. Dersin dinleme ve konuşma becerilerini ölçen uygulamalı sınavı ayrıca ders öğretmeni tarafından yapılır. Hazırlayan: Murat Altun. Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığının resmî yayını değildir; görseller Blender ile oluşturulmuştur.

ÇÖZÜMLER

1. Doğru cevap:

1.1. “Hüsün” sözcüğünün “güzellik” olarak tahmin edilmesi **(2 puan)**. İpucunun gösterilmesi **(1 puan)**: “hüsün”ün gökteki Ay ile ölçülmesi (“yüz aya değer”), Ay’ın güzellik simgesi olduğu; mâninin sevgiliye seslenmesi (“Hüsnün”: senin hüsnün). “Yüzünün güzelliği, güzel yüz, alımlılık” gibi yakın tahminler de doğru kabul edilir.

1.2. 2. dizedeki “ay” sözcüğünün “gökteki Ay, gök cismi” anlamında kullanıldığının yazılması **(2 puan)**; 4. dizedeki “ay” sözcüğünün “yılın on iki bölümünden her biri, otuz günlük zaman dilimi” anlamında kullanıldığının yazılması **(2 puan)**; ipuçlarının açıklanması **(1 puan)**: 2. dizede “ay”ın güzellikle (hüsün) karşılaştırılması, Ay’ın güzellik ölçüsü olarak kullanılması; 4. dizede “ay”ın “gün” sözcüğüyle ve “bin” sayısıyla birlikte kullanılarak zaman ölçüsü olarak karşılaştırılması. Mâni sözcük oyunlarına dayandığından, 3. ve 4. dizelerdeki “ay” ve “gün” sözcüklerini “Ay” ve “Güneş” olarak yorumlayan (ör. “Öyle Güneş vardır ki bin Ay’a değer.”) ve bu yorumunu bağlamla tutarlı biçimde gerekçelendiren cevaplar da doğru kabul edilir; bu durumda 4. dize için 2 puan verilir.

1.3. “değer” sözcüğünün “değerinde olmak, ona eş ve denk olmak, onun karşılığı olmak” anlamında kullanıldığının yazılması **(2 puan)**. 1. dizedeki “Aya değer” söyleyişini ayrıca “Ay’a dokunur, ulaşır (çok yüksektir)” biçiminde yorumlayan öğrencilerin bu ek yorumu puanı etkilemez.

Örnek doğru cevap:

1.1. “Hüsün” güzellik anlamına gelir. Şair sevgilinin hüsnünü yüz Ay’la karşılaştırmıştır; Ay güzelliği simgelediği için “hüsün”ün güzellik olduğunu tahmin ettim.

1.2. 2. dizede “ay” gökyüzündeki Ay’dır; çünkü sevgilinin güzelliği Ay ile ölçülmektedir. 4. dizede ise “ay” otuz günlük zaman dilimini anlatır; çünkü “gün” sözcüğüyle birlikte kullanılmış ve bir günün bin aya bedel olabileceği söylenmiştir.

1.3. “Değer” sözcüğü bu dizelerde “değerinde olmak, ona denk olmak” anlamındadır.

Yanlış cevap:

1.1. Bağlamla çelişen tahminler (ör. “hüsün”e “hüzün, keder, kıskançlık” anlamının verilmesi) anlam puanını alamaz; ipucu doğru gösterilmişse ipucu puanı verilir.

1.2. İki dizedeki “ay” sözcüğüne gerekçesiz olarak aynı anlamın verilmesi yalnız doğru olan dizenin puanını alır. Mânide dayanağı olmayan anlamlar (ör. “ay”ın bir ünlem olduğu) puan almaz.

1.3. “değer” sözcüğüne bu dizelerde “fiyat, para” ya da “dokunmak” anlamının verilmesi puan almaz.

2. Doğru cevap:

2.1. Koşmanın türünün taşlama olarak belirlenmesi **(1 puan)**; yazma amacının açıklanması **(2 puan)**: sözünü yerine getirmeyen, çalışmadan övünen, işini sürekli erteleyen kişileri eleştirmek ve alaya almak; okuyucuya söz ile işin bir olması, emek vermenin gerekliliği konusunda öğüt vermek. Amaca koşmadan bir dayanak gösterilmesi **(1 puan)**: "Söz ile tarlalar sürülmez imiş", "Tarlası ot olmuş, kalmamış harman", "Bizim yiğidin ambarı boş durur", ikinci dörtlükteki erteleme sözleri vb. Türü "koşma" ya da "nasihat koşması" olarak yazıp amacı doğru açıklayan cevaplara tür puanı verilmez, diğer puanlar verilir.

2.2. Açık ve örtük ileti için ayrı ayrı: uygun dize ya da dize grubunun belirlenmesi 1 puan, iletinin içeriğinin yazılması 1 puan, iletinin nasıl sunulduğunun açıklanması 2 puan (2 × 4 = 8 puan). - **Açık ileti:** "Söz ile tarlalar sürülmez imiş" dizesi. İleti, her dörtlüğün sonunda tekrarlanan bu dizede bir yargı cümlesi gibi doğrudan söylenmiştir: Yalnızca konuşmakla iş yapılmaz, emek vermek gerekir. Dizenin nakarat gibi tekrarlanması iletiyi vurgular. Dizedeki "tarla sürmek" sözünün mecazlı olduğunu belirterek bu dizeyi örtük ileti olarak açıklayan cevaplar, açık ileti için başka bir dize (ör. "Ter döken kişiler bereket bulur") gösterilmişse doğru kabul edilir. - **Örtük ileti:** Aşağıdakilerden biri kabul edilir: - "Bir yiğit gördüm ki dili pek yaman / Sözüyle dağları deler her zaman" dizeleri: Şair, yiğidi övüyormuş gibi görünerek alay eder (ironi, mübalağa); boş sözün değersizliğini doğrudan söylemeden sezdirir. - İkinci dörtlükteki "Bugün köprü kurarım.", "Gölgede biraz dururum.", "Yarın ona ben bakarım." sözleri: Yiğidin kendi konuşmaları aktarılarak işini sürekli ertelediği gösterilir; tembellik ve erteleme eleştirisi yorum yapılmadan sezdirilir. - "Komşunun ambarı buğday doludur / … / Bizim yiğidin ambarı boş durur" dizeleri: Çalışan komşu ile konuşup duran yiğit karşılaştırılarak emeğin bereket, tembelliğin yoksulluk getirdiği sezdirilir. - "Tarlası ot olmuş, kalmamış harman" dizesi: Tarlanın ot bağlaması somut bir görüntüyle sözün işe dönüşmediğini sezdirir.

Aynı dizenin hem açık hem örtük ileti için gösterilmesi durumunda yalnız birinin puanı verilir.

Örnek doğru cevap:

2.1. Koşma, toplumdaki aksaklıkları eleştirdiği için bir taşlamadır. Şair, çok konuşup hiç çalışmayan, işini hep erteleyen kişileri eleştirmek ve okuyucuya sözle işin bir olması gerektiğini öğütlemek amacıyla yazmıştır. Bu amaç, her dörtlüğün sonunda tekrarlanan "Söz ile tarlalar sürülmez imiş" dizesinde görülür.

2.2. Açık ileti: "Söz ile tarlalar sürülmez imiş" dizesinde şair, yalnız konuşmakla iş yapılamayacağını bir yargı cümlesiyle doğrudan söylemiştir. Bu dizenin her dörtlüğün sonunda tekrarlanması iletiyi okuyucunun aklında tutar. Örtük ileti: "Bir yiğit gördüm ki dili pek yaman / Sözüyle dağları deler her zaman" dizelerinde şair yiğidi övüyormuş gibi görünse de aslında onunla alay etmektedir. Boş sözün hiçbir işe yaramadığını açıkça söylemez; abartılı övgüyle okuyucuya sezdirir.

Yanlış cevap:

2.1. Türü koçaklama, güzelleme ya da ağıt olarak belirleyen cevaplar tür puanını alamaz. Amacı koşmayla çelişecek biçimde açıklayan cevaplar (ör. yiğidin kahramanlığını övmek, baharın gelişini anlatmak) amaç ve dayanak puanı alamaz.

2.2. Açık ve örtük ileti dizelerinin gösterilmediği, yalnızca "Koşmada ileti açık ve örtük verilmiştir." biçiminde soruyu tekrar eden cevaplar puan almaz. Dize doğru gösterilip iletinin sunuluş biçimi açıklanmamışsa yalnız dize ve ileti puanı **(2 puan)** verilir.

3. Doğru cevap:

3.1. Ana duygunun doğru belirlenmesi **(2 puan)**: Obanın beyini kaybetmekten duyulan derin acı ve keder, yas. “Ölüme duyulan üzüntü, kayıp acısı, hüzün, ayrılık acısı” gibi ifadeler de kabul edilir. Duyguyu yansıtan bir dizenin seçilip gerekçelendirilmesi **(2 puan)**: Ör. “Gönlüm yasla dağlandı” (söyleyicinin yüreğinin acıyla yandığını doğrudan anlatır), “Kara dağlar ağladı” (acının bütün doğayı saracak kadar büyük olduğunu gösterir), “Beyim yurttan göçtü mü” (ölümün kabullenilemeyişini ve yasın kaynağını gösterir). Dize gösterilip gerekçe yazılmamışsa 1 puan verilir.

3.2. Her yardımcı düşünce için düşüncenin yazılması 1 puan, ilgili dizeyle gösterilmesi 1 puandır (3 × 2 = 6 puan). Aşağıdakilerden herhangi üçü ya da metinle tutarlı başka yardımcı düşünceler kabul edilir: - Doğa da bey için yas tutmaktadır (“Kara dağlar ağladı / Akar sular çağladı”). - Bey cömert ve yardımseverdi; açları doyurur, yoksulları giydirirdi (“Aç olanı doyurdu / Yoksulları giydirdi”). - Bey yiğit ve savaşçıydı; düşmanları yenip kaçırırdı (“Düşmanını kaçırdı”). - Bey öldüğü için atı ve silahı sahipsiz kalmıştır (“Atı yalnız kişnedi / Yayı yerde inledi”). - Bütün topluluk (oba) bu ölümden etkilenmiş, yasa ortak olmuştur (“Bütün oba dinledi”). - Bey ölünce yurdun ışığı, umudu sönmüştür (“Gün ışığı göçtü mü”). - Söyleyici, ölümün böyle iyi ve değerli bir insanı seçip almasını sorgular; bu ölümü haksız bulur (“Ölüm onu seçti mi”).

3.3. Söyleyicinin tutumuna ilişkin metinle tutarlı bir çıkarımın yapılması **(2 puan)** ve bu çıkarımın soru biçimindeki dizelerle ilişkilendirilmesi **(2 puan)**. Ör. Söyleyici bu ölüme inanamamakta, onu kabullenmekte zorlanmaktadır; sorular şaşkınlığını, çaresizliğini ve acısının büyüklüğünü yansıtır. “Söyleyici ölüme karşı sitem etmekte, ölümün neden onu seçtiğini sorgulamaktadır.” biçimindeki çıkarımlar da kabul edilir.

Örnek doğru cevap:

3.1. Sagunun ana duygusu, söyleyicinin beyini kaybetmekten duyduğu derin acıdır. Bu duyguyu en güçlü biçimde “Kara dağlar ağladı” dizesi yansıtır. Çünkü söyleyici, acının yalnız insanları değil dağları bile ağlatacak kadar büyük olduğunu anlatmıştır.

3.2. Doğa da bey için yas tutmaktadır: “Akar sular çağladı.” Bey cömert bir insandı: “Aç olanı doyurdu.” Bey öldüğü için atı sahipsiz kalmıştır: “Atı yalnız kişnedi.”

3.3. Dörtlüklerin son dizelerindeki “göçtü mü”, “seçti mi” soruları, söyleyicinin bu ölüme inanamadığını gösterir. Söyleyici bu ölümü kabullenmekte zorlanmakta, şaşkınlık ve çaresizlik içinde acısını soru yoluyla dile getirmektedir.

Yanlış cevap:

3.1. Ana duyguyu sevinç, coşku, kahramanlık heyecanı ya da baharın gelişi olarak belirleyen cevaplar duygu puanını alamaz; seçilen dize ana duyguyla ilişkilendirilmemişse gerekçe puanı verilmez.

3.2. Saguda dayanağı olmayan düşünceler (ör. “Bey savaşta yenilmiştir.”, “Oba yurdunu terk etmiştir.”) puan almaz; dizelerin yalnızca tekrar edildiği ve bir düşünceye dönüştürülmediği cevaplar yalnız dize puanını alabilir.

3.3. Soruların yanıt beklenen gerçek sorular olduğunu söyleyen ya da söyleyicinin ölümü umursamadığını belirten cevaplar puan almaz. Çıkarım doğru ama soru biçimindeki dizelerle ilişkilendirilmemişse 2 puan verilir.

4. Doğru cevap:

4.1. Her ölçütte her metin için doğru tespit 1 puandır (5 × 2 = 10 puan).

Ölçüt	I. Metin	II. Metin
Nazım şekli	Koşma (âşık tarzı halk şiiri) **(1 puan)**	Gazel (divan şiiri) **(1 puan)**
Nazım birimi	Dörtlük **(1 puan)**	Beyit **(1 puan)**
Ölçü	Hece ölçüsü, 11'li (6+5) **(1 puan)**	Aruz ölçüsü **(1 puan)**
Dil ve söz varlığı	Sade, konuşma diline yakın Türkçe; yabancı sözcük azdır ("figân" gibi birkaç sözcük dışında) **(1 puan)**	Arapça ve Farsça sözcükler ve tamlamalar yoğundur ("fasl-ı bahâr", "berg-i dıraht", "nâm u nişâne", "çemen", "varak"); süslü, ağır bir dil **(1 puan)**
Doğanın ele alınışı	İlkbahar: Doğa canlanmış, bağlar ve dağlar çiçeklerle bezenmiştir; ancak şair yaşlandığı için bu canlılık onda hüzün ve ağlama isteği uyandırır (doğanın canlanışı ile şairin gönlünün "meyve vermez" oluşu karşıtlığı) **(1 puan)**	Sonbahar (hazan): Baharın izi kalmamış, yapraklar dökülüp savrulmuştur; doğa, hüzün ve her şeyin geçiciliği duygusunu yansıtır; yaprak, rüzgârdan şikâyet eden biri gibi kişileştirilmiştir **(1 puan)**

"Doğanın ele alınışı" satırında, I. metin için "bahar ve hüzün" ya da "baharın gelişi ile yaşlılık acısı"; II. metin için "sonbahar ve hüzün, geçicilik" gibi kısa ama doğru tespitler tam puan alır. Bu satırda hücre puanı için mevsimin doğru belirtilmesi ve duygunun metinle çelişmemesi yeterlidir: I. metinde doğanın canlılığını ve coşkusunu belirtip şairin hüznüne değinmeyen cevaplar kabul edilir; ancak I. metnin duygusunu "sevinç, mutluluk" olarak belirten cevaplar, şairin "Aklıma geldikçe durmaz ağlarım" sözüyle çeliştiği için bu hücrenin puanını alamaz.

4.2. Zihniyet bakımından karşılaştırma **(2 puan)**: I. metin âşık tarzı halk şiiri geleneğine aittir; halk arasında, saz eşliğinde söylenir, doğa gözleme dayalı ve somut biçimde, içten bir söyleyişle anlatılır. II. metin divan şiiri geleneğine aittir; saray ve medrese çevresinde, yazılı olarak oluşmuştur; doğa, kalıplaşmış imgeler ve söz sanatlarıyla (kişileştirme, tevriye/çok anlamlılık gibi) sanatlı bir biçimde işlenir. Şairin adını koyma biçimi bakımından karşılaştırma **(2 puan)**: I. metinde şair adını (tapşırma) son dörtlükte "Karac'oğlan der ki" biçiminde söyler; II. metinde şair mahlasını gazelin son beytinde (makta) "Bâkî" biçiminde kullanır. İki metinde de şairin adını şiirin son bölümünde kullandığının belirtilmesi ve tapşırma/mahlas terimlerinden birinin doğru kullanılması yeterlidir.

Örnek doğru cevap:

4.1.

Ölçüt	I. Metin	II. Metin
Nazım şekli	Koşma	Gazel
Nazım birimi	Dörtlük	Beyit
Ölçü	11'li hece ölçüsü	Aruz ölçüsü
Dil ve söz varlığı	Sade, anlaşılır bir Türkçe	Arapça ve Farsça tamlamalarla dolu, ağır bir dil
Doğanın ele alınışı	Bahar gelmiş, doğa canlanmıştır; şair ise yaşlandığı için hüzünlüdür.	Sonbahar gelmiş, yapraklar dökülmüştür; doğa hüzün ve geçicilik duygusu verir.

4.2. I. metin âşık tarzı halk şiiri geleneğine aittir; şair doğayı gözlemlediği gibi, sade ve içten bir dille anlatmıştır. II. metin divan şiiri geleneğine aittir; doğa söz sanatlarıyla süslenmiş, yaprak rüzgârdan şikâyet eden biri gibi gösterilmiştir. Karacaoğlan adını son dörtlükte “Karac’oğlan der ki” diyerek tapşırma biçiminde, Bâkî ise mahlasını gazelin son beyti olan maktada kullanmıştır.

Yanlış cevap:

4.1. Ölçütlerin metinlerle uyuşmadığı tespitler (ör. I. metin için “aruz ölçüsü”, II. metin için “dörtlük”, “sade Türkçe”) ilgili hücrenin puanını alamaz. İki metnin yerlerinin karıştırıldığı satırlarda puan verilmez.

4.2. Zihniyet farkını yalnızca “biri halk, biri divan şiiridir” biçiminde gerekçesiz söyleyen cevaplar zihniyet bölümünden 1 puan alır. Şairin adını koyma biçimini yanlış belirten (ör. Bâkî’nin adını ilk beyitte kullandığını yazan) cevaplar bu bölümden puan alamaz.

5. Doğru cevap:

5.1. Her özellik için özelliğin doğru belirlenmesi 1 puan, masaldan uygun bir davranışla desteklenmesi 1 puandır (4 × 2 = 8 puan). Aşağıdakilerden ya da masalla desteklenen başka doğru özelliklerden herhangi ikişeri kabul edilir: - **Bezirgân Bey:** Açgözlü, bencil, çıkarcı (herkesin ortak kuyusunu kendi bahçesine katıp suyunu satmak istemesi); zorba, gücünü kötüye kullanan (köylülere kuyuya ip sarkıtana kırk akçe ödetmeye kalkması); kibirli, kendini beğenmiş (gümüş kovasını "kendinden emin" biçimde sarkıtması); hatasını anlayıp utanabilen, sonunda değişen (utancından başını öne eğmesi, sonra payını sırayla çekmesi). - **Çoban Ayşe:** Cesur, korkusuz (herkes susarken bezirgânın karşısına çıkması); akıllı, zeki (bezirgânı kova çekmeye çağırarak haksızlığını sınaması); paylaşımcı, adil (suyu önce yaşlıya ve çocuklara içirmesi); bağışlayıcı, hoşgörülü, kin gütmeyen (kalan suyu kendisine haksızlık eden bezirgâna da uzatması); saygılı, vefalı (önceliği yaşlı Hatice Nine'ye vermesi).

5.2. Bezirgân Bey'in amacının açıklanması **(3 puan)**: Ortak kuyuyu sahiplenip suyu satarak zenginleşmek, köylüleri kendine bağımlı kılmak, köy üzerinde güç kurmak. Çoban Ayşe'nin niyetinin açıklanması **(3 puan)**: Bezirgâna paylaşmanın değerini göstermek, ona ders vermek; kötülüğe iyilikle karşılık vererek onu utandırmak ve değiştirmek; suyun herkesin hakkı olduğunu, bezirgânın da bu haktan payını alabileceğini göstermek; köyde barışı sağlamak. Bu niyetlerden biri masalla ilişkilendirilerek açıklanırsa tam puan verilir. Niyeti yalnız "intikam almak, bezirgânı aşağılamak" olarak açıklayan cevaplara, Ayşe'nin suyu gerçekten paylaşıp "su paylaşıldıkça çoğalır" demesiyle tam uyuşmadığı için 1 puan verilir.

Örnek doğru cevap:

5.1.

Karakter	Özellik	Özelliği gösteren davranış
Bezirgân Bey	1. Açgözlü	Köyün ortak kuyusunu bahçesine katıp suyunu satmak istemesi
Bezirgân Bey	2. Kibirli	Gümüş kovasını kendinden emin bir şekilde kuyuya sarkıtması
Çoban Ayşe	1. Cesur	Köylüler susarken bezirgânın karşısına çıkması
Çoban Ayşe	2. Paylaşımcı	Suyu önce yaşlı Hatice Nine'ye ve çocuklara içirmesi

5.2. Bezirgân Bey, duyurusuyla köyün ortak kuyusunu sahiplenmeyi ve suyu satarak zenginleşmeyi amaçlamaktadır. Çoban Ayşe ise kalan suyu bezirgâna uzatarak ona ders vermek istemektedir. Kötülüğe kötülükle değil iyilikle karşılık vererek bezirgâna paylaşmanın değerini göstermiş, onu utandırıp değişmesini sağlamıştır.

Yanlış cevap:

5.1. Masalla çelişen özellikler (ör. Bezirgân Bey için "cömert", Çoban Ayşe için "korkak") ve masalda yer almayan davranışlar puan almaz. Özellik doğru ama davranış gösterilmemişse yalnız özellik puanı verilir.

5.2. Bezirgân Bey'in amacını köylülere yardım etmek ya da kuyuyu korumak olarak açıklayan cevaplar amaç puanını alamaz. Ayşe'nin davranışını yalnızca "suyu verdi" biçiminde tekrar eden, niyete ilişkin bir açıklama yapmayan cevaplar niyet puanını alamaz.

6. Doğru cevap:

6.1. Her bent için olay aşamasının doğru belirlenmesi 1 puan, mevsimle ilişkinin açıklanması 1 puandır (3 × 2 = 6 puan). - 1. bent: Oğlun gurbete gidişi, ayrılık **(1 puan)**; bahar, yolculuğun başlangıcını ve yeni bir dönemin açılışını gösterir; zamanın akışının başladığını belirtir **(1 puan)**. - 2. bent: Ananın haber alamadan bekleyişi, hasret **(1 puan)**; yazın geçip harmanların kalkması, bekleyişin uzadığını ve aylardır haber gelmediğini gösterir **(1 puan)**. - 3. bent: Oğlun eve dönüşü, kavuşma ve sevinç **(1 puan)**; kış, yılın sonunu ve beklemenin bir yıla yakın sürdüğünü gösterir; soğuk mevsimde gelen kavuşma evi "bayram"a çevirir **(1 puan)**.

Mevsim adlarının bentleri zaman sırasına koyarak olay örgüsünü (gidiş, bekleyiş, dönüş) düzenlediğinin genel olarak açıklanması da mevsim puanları için kabul edilir.

6.2. Kavuştağın türkünün iletisini ve ana duygusunu (ananın evladına duyduğu sevgiyi, ayrılık ve bekleyiş karşısındaki sabrını, dayanıklılığını) dile getirdiğinin belirtilmesi **(2 puan)**; oğul döndükten sonra da tekrarlanmasının bu sabrın ve sevginin yalnız o yıla ait olmadığını, bütün anneler için her zaman geçerli, değişmeyen bir gerçek olduğunu vurguladığının; türkünün iletisini genelleştirdiğinin ya da türküye bütünlük ve süreklilik kazandırdığının açıklanması **(2 puan)**. Tekrarın, bentlerde değişen olaylar karşısında değişmeyen duyguyu öne çıkardığı yönündeki açıklamalar da doğru kabul edilir.

6.3. Ölçü ve kafiyenin düzenli bir ritim, dolayısıyla ezgiye uygun bir ses düzeni oluşturduğunun belirtilmesi **(2 puan)**; bent-kavuştak düzeninde bentlerin ezgisi değişmeden yeni olayları anlatırken kavuştağın her bentten sonra aynı ezgiyle tekrarlandığının, bu tekrarın türkünün akılda kalmasını, topluca söylenmesini ve sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktarılmasını kolaylaştırdığının açıklanması **(2 puan)**.

Örnek doğru cevap:

6.1. 1. bentte oğul gurbete gider; baharla başlayan bu bent, ayrılığın ve zamanın akışının başladığını gösterir. 2. bentte anne oğlundan haber alamadan bekler; yazın geçip harmanların kalkması bu bekleyişin aylarca sürdüğünü anlatır. 3. bentte oğul eve döner; kışla birlikte gelen bu dönüş, bir yıla yakın süren hasretin sona erdiğini gösterir. Mevsimler bentleri gidiş, bekleyiş ve dönüş sırasına koymuştur.

6.2. Kavuştak, ana yüreğinin evladı için dağ gibi dayanıklı olduğunu ve her acıya sabırla katlandığını anlatır. Oğul döndükten sonra da tekrarlanması, bu sabrın ve sevginin yalnız bu anneye ve bu yıla özgü olmadığını, bütün anneler için her zaman geçerli bir gerçek olduğunu vurgular. Böylece bentlerde olaylar değişse de duygunun değişmediği hissettirilir.

6.3. Türkünün bütün dizelerinin 8 heceli olması ve dize sonlarındaki kafiyeler düzenli bir ritim oluşturur; bu ritim, sözlerin ezgiye kolayca uymasını sağlar. Bentler değişip yeni olayları anlatırken kavuştak her seferinde aynı ezgiyle tekrarlanır. Bu düzen, türkünün akılda kalmasını ve topluca söylenerek kuşaktan kuşağa aktarılmasını kolaylaştırır.

Yanlış cevap:

6.1. Olay aşamalarının sırası karıştırılmışsa (ör. 1. bentte dönüş anlatıldığı) ilgili bendin aşama puanı verilmez. Mevsimlerin yalnız adının tekrar edildiği, olay aşamasıyla ilişki kurulmayan cevaplar mevsim puanını alamaz.

6.2. Kavuştağın yalnızca tanımının yapıldığı (ör. "Bentlerin sonunda tekrarlanan dizelerdir.") cevaplar puan almaz.

6.3. Ölçü ve bent-kavuştak düzenini ezgiyle ilişkilendirmeden yalnızca türkünün özelliklerini sıralayan cevaplar en fazla 1 puan alır. Türkünün aruz ölçüsüyle yazıldığını belirten cevaplar puan almaz.

7. Doğru cevap:

Yazı aşağıdaki dereceli puanlama anahtarıyla değerlendirilir (toplam 22 puan):

Ölçüt	Puan
Başlık: Yazının içeriğine uygun, ilgi çekici bir başlık konmuştur. (Başlık var ama içerikle zayıf ilişkiliyse 1 puan.)	2
İletinin açık ifadesi: Seçilen sözlü kültür ürününün neden yaşatılması gerektiğine ilişkin ana ileti en az bir cümlede doğrudan ifade edilmiştir. (İleti var ama belirsiz ya da gerekçesizse 2 puan.)	4
İletinin örtük ifadesi: Aynı ileti bir benzetme, imge ya da kısa bir anı aracılığıyla, doğrudan söylenmeden sezdirilmiştir. (Örtük anlatım denenmiş ama iletiyle ilişkisi zayıfsa 2 puan.)	4
Duygu ve düşüncelerin tutarlı ifadesi: Tanıtılan kültür ürünü ile ileti arasında bağ kurulmuş; düşünceler birbirini destekler, konu dağılmaz. (Küçük kopukluklar varsa 2 puan.)	4
Başlatma, sürdürme ve bitirme: Yazı, kültür ürününün tanıtıldığı bir girişle başlar; gelişmede ürünün önemi açıklanır; sonuç bölümü yazıyı toparlar. Geçiş ifadeleri uygun kullanılmıştır. (Bu üç bölümden biri eksikse 2 puan, ikisi eksikse 1 puan.)	3
Millî ve kültürel değerler, olumlu tutum: Kültürel unsurlara ve aile büyüklerine saygı, kültürün korunmasına yönelik olumlu tutum vurgulanmış; siyaset, din, etnisite gibi toplumsal hassasiyet oluşturacak ögelere yer verilmemiştir.	2
Dil, yazım ve noktalama: Yazım ve noktalama kurallarına uyulmuştur (en fazla 2 yanlış 3 puan, 3-5 yanlış 2 puan, 6 ve daha fazla yanlış 1 puan); yazı 8-12 satır uzunluğundadır (uzunluk sınırının belirgin biçimde dışında kalan yazılarda bu ölçütten 1 puan düşülür).	3

Tanıtılan kültür ürünü masal, türkü, ninni, mâni ya da atasözlerinden herhangi biri olabilir; öğrencinin kendi yöresine ait bir ürünü seçmesi ya da ürünün yalnız bir bölümünü aktarması puanı etkilemez. Açık iletinin yazının başında, ortasında ya da sonunda yer alması eşit değerlendirilir.

Örnek doğru cevap:

Babaannemin Sandığı

Babaannem her kış akşamı sobanın başında bize “Evvel zaman içinde…” diye başlayan masallar anlatırdı. En sevdiğim, sabırlı bir kızın kırk gün kırk gece bekleyip sonunda muradına erdiği masaldı. Bu masalı her dinleyişimde sabrın insanı nasıl güçlü kıldığını yeniden düşünürdüm.

Masallar, ninniler ve türküler bir milletin hafızasıdır; bu yüzden onları unutmadan yaşatmalı, kendimizden sonraki kuşaklara aktarmalıyız. Babaannemin anlattıkları da aslında içinde kuşaklardır biriktirilmiş hazineler saklanan eski bir sandık gibidir. O sandığı açan her çocuk, dedelerinin ninelerinin sesine ulaşır; sandığı kapalı bırakan ise içindeki altınlardan habersiz kalır.

Ben de bu masalı küçük kardeşime anlatmaya başladım. Sandığın anahtarı artık onun da elinde.

(Örnek yazıda açık ileti ikinci paragrafın ilk cümlesinde verilmiş; aynı ileti “sandık” ve “anahtar” imgeleriyle örtük olarak sezdirilmiştir.)

Yanlış cevap:

Sözlü kültür ürünü tanıtılmadan yalnız genel düşüncelerin sıralandığı yazılar “Tutarlılık” ve “Başlatma, sürdürme ve bitirme” ölçütlerinden en fazla yarı puan alır. İletisi yalnız açık ya da yalnız örtük ifade edilen yazılar, eksik olan ölçütün puanını alamaz; diğer ölçütlerden yazıda gerçekleşen kadar puan alır. Başlığı olmayan yazı başlık puanını alamaz. Toplumsal hassasiyet oluşturacak ögelere yer veren yazı “Millî ve kültürel değerler, olumlu tutum” ölçütünden puan alamaz.